

Riigiasutuste personalikulud peavad olema läbipaistvad

Tarmo Kriis (RiTo 16), Tööandjate Keskliidu juhataja

Erasektori tööandjate meelest on lubamatu, et eelarveläbirääkimistel esitatakse rahandusministeeriumile uute ametnike juurdepalkamise kava, mida hiljem ei kavatsetagi täita.

Nikolai Gogoli romaanis "Surnud hinged" üritab endine riigiametnik Pavel Nikolajevitš Tšitšikov parandada oma varalist seisu mõisnikelt surnud talupoegade ülesostmisega. Napoleoni-järgsel Venemaal kehtis pärisorjus ning mõisnikud pidid iga mõisa hingekirjas oleva talupoja pealt keskvalitsusele maksu maksma. Maksukohustus käis paraku ka nende talupoegade kohta, kes olid küll elust lahkunud, kuid keda keskvalitsuse koostatavalt revisjonilehelt polnud veel kustutatud. Ettevõtliku Tšitšikovi äriplaan rajanes seega ootusel, et mõisnikud on valmis loovutama revisjonilehtedel figureerivad "surnud hinged" poolmuidu.

Gogoli teoses vaimukalt kirjeldatud skeem on äraspidiselt kasutusel ka meie riigiaparaadis. Riigiasutuste personalikulud lepitakse esmalt kokku rahandusministeeriumis, kes koondab taotlused riigieelarve eelnõusse ning esitab selle Riigikogusse saatmiseks Vabariigi Valitsusele. Valitsuse ja Riigikogu liikmed lähtuvad planeeritavate personalikulude põhjendatuse hindamisel eelnõuga kaasasolevast seletuskirjast. Seletuskirjas esitatakse personalikulud küllaltki üldiselt ning nendele ei lisata üldjuhul pikemat selgitust, seetõttu võimaldavad eelarves toodud personalikulud laialdast tõlgendamist ning mitmetimõistmist. Segadusest lõikavad kasu riigiasutuste juhid, kes saavad sellevõrra vabamad käed sobiva personalipoliitika kujundamiseks.

Kahjuks on see laiemale avalikkusele läbipaistmatu ning tekitab erasektoris, mis ei ole kursis avaliku sektori finantsplaneerimise põhimõtetega, umbusku kulude põhjendatuse suhtes.

Kava, mida ei mõeldagi täita

Eelarveläbirääkimistel esitatakse rahandusministeeriumile uute ametnike juurdepalkamise kava, mida hiljem ei kavatsetagi täita. Ministeeriumide haldusalasse planeeritakse hulk vakantseid ametikohti ehk "surnud hingi", mida riigieelarvest küll finantseeritakse, kuid mida keegi füüsiliselt ei täida. Selle asemel et täitmata ametikohtadest üle jääv ressurss reservi arvata või järgmisesse eelarveaastasse üle kanda, kasutavad riigiasutused seda endale sobival moel.

01.02.2007 töötas valitsusasutustes ja nende hallatavates allasutustes kokku ligikaudu 35 000 ametnikku. 2008. aasta riigieelarve näeb nimetatud riigiasutustes ette peaaegu 25% personalikulude kasvu ja veel ligi 2500 uue ametikoha loomist. Kohtumisel Tööandjate Keskliiduga väljendas rahandusminister end aga selgelt, et kavandatavast 2500 ametikohast täidetakse 2008. aastal ainult kolmandik, s.o 800 ametikohta.

Suurema osa sellest moodustavad Viru Vangla avamisega tööle võetavad uued vanglaametnikud, samuti uued kaitseväelased. Ülejäänud 1700 ametikohta küll

planeeritakse, kuid ilmselt neid ei kavatsetagi täita. Personalikulude kasvuks on arvestatud üle kahe miljardi krooni, seejuures moodustab palgakasv kavandatavast personalikulude kasvust ainult poole (ca 10%).

Selline personalikulude planeerimine on sattunud ettevõtjate terava kriitika alla mitmel põhjusel. Esmalt häirib ettevõtjaid asjaolu, et riik ei soovi olukorda kuidagi parandada ja nn surnud hingedega kauplemist peetakse normaalseks ilminguks. Eraettevõtetes ei oleks selline finantsplaneerimine võimalik ning ettevõtte juht peaks sellise eelarvekava kokkupanemise järel ilmselt uue töökohta otsima. Teiseks ennustavad ettevõtjad 2008. aasta majanduskasvu pidurdumist 3–4%–ni, mis ei võimalda personalikulud kuidagi üle 10% tõsta (arvestades sealhulgas elukalliduse tõusuga). Eelarve aluseks olevat rahandusministeeriumi suvist makromajandusprognnoosi peab liialt optimistlikuks ka enamik autoriteetseid analüütikuid ja finantsinstitutsioone (sealhulgas Eesti Pank ja Rahvusvaheline Valuutafond).

Kriitika ei ole kandnud vilja

Valitsusele on soovitatud sellest tulenevalt koostada eelarve planeeritust (1,3% SKT–st) suurema ülejäägiga. Loogika on lihtne: suurem ülejääk (ehk väiksemad kulud) on mõistlikuks puhvriks, kui majanduses peaks rakenduma kriisistsenaarium ning maksulaekumised osutuvad planeeritust tunduvalt väiksemaks. Arvestades olukorda kinnisvaraturul, kus drastiliselt vähenenud nõudlus hakkab väikese viivitusega, kuid kindlalt kogu majandusele mõju avaldama, ei saa kriisistsenaariumi rakendumist 2008. aastal välistada.

Ettevõtjate kriitika rahandusministri aadressil ei ole kahjuks vilja kandnud. Kavandatavad personalikulud jäävad ilmselt muutmata ja riigiametnike palk tõuseb jõudsalt. Kõiki lisatasusid arvestades ületab enamiku riigiametnike sissetulek ministeeriumides juba 20 000 krooni ning avalik sektor kavatseb erasektorile tööjõu värbamisel otsustavalt konkurentsi pakkuda. Sealjuures on jäetud tähelepanuta, et avalik teenistus pakub erasektorist märksa rohkem koolitusvõimalusi ja turvalisust töösuhte lõppemise korral.

Erasektori tööandjad ei ole kavandatava mõtteviisi muutusega nõus. Kulusektor ei saa dikteerida tulusektori kulusid. Mõtteainet sellest, kui raske on reformida koormavaks muutunud avalikku sektorit, peaks pakkuma olukord Prantsusmaal, mida vaevavad streigid protestiks valitsuse kava vastu vähendada avalikele teenistujatele loodud hüvesid ja soodustusi. Ka meie ametiühinguliikumine on seadnud eesmärgi laiendada liikmeskonda riigiametnike hulgas. Selle plaani realiseerumine võib tunduvalt halvendada Eesti majanduskliimat.

Kokkuvõttes vajame kogu avaliku sektori tõhususe hindamiseks korralikku analüüsi. Kuigi öeldakse, et töoviljakust avalikus sektoris ei ole võimalik mõõta, saab selle sektori funktsioone ja vajalikke ressursse siiski kindlaks määrata. Üheskoos tööõiguse reformiga tuleks üle vaadata ka avaliku teenistuse seadus ning tekitada riigiametnikele selged motivatsiooniskeemid.

Suuremat tähelepanu tuleks osutada ka personalikuludele kohalikes omavalitsustes. On tähelepanuväärne, et meil on rakendatud tore ja progressiivne e-valitsuse süsteem, kuid haldusterritoriaalne reform on täielikult soiku jäänud.